

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОМИСЛОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

STRATEGIC GUIDELINES OF PUBLIC ADMINISTRATION OF INDUSTRIAL POTENTIAL DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті проаналізовано успішний досвід проведення модернізації в Японії, Південній Кореї, Китаї, Великобританії, які провівши індустріалізацію досягнули високих показників економічного розвитку. На основі узагальнення світового досвіду, розглянуто стратегії розвитку промислового потенціалу, виділено їх концептуальний базис, сформовано засоби реалізації, визначено недоліки та проаналізовано можливості їх використання в Україні. Як основні стратегічні орієнтири державного управління розвитком промислового потенціалу визначено: створення сприятливого промислового середовища, структурно-технологічну переорієнтацію промислового потенціалу та збалансування просторового розвитку. Сформовано набір важелів для їх досягнення та проаналізовано можливі соціальні та екологічні наслідки.

Ключові слова: модернізація, зарубіжний досвід, стратегії промислового розвитку, важелі державного управління.

В статье проанализировано успешный опыт проведения модернизации в Японии, Южной Кореи, Китае, Великобритании, которые провели индустриализацию достигли высоких показателей экономического развития. На основе обобщения мирового опыта, рассмотрены стратегии развития промышленного потенциала, выделены их концептуальный базис, сформированы средства реализации, определены недостатки и проанализированы возможности их использования в Украине. Как основные стратегические ориентиры

государственного управления развитием промышленного потенциала определены: создание благоприятного промышленной среды, структурно-технологическую переориентацию промышленного потенциала и сбалансирование пространственного развития. Сформирован набор рычагов для их достижения и проанализированы возможные социальные и экологические последствия.

Ключевые слова: модернизация, зарубежный опыт, стратегии промышленного развития, рычаги государственного управления.

Successful experience of modernization in Japan, South Korea, China and the UK, which achieved high indicators of economic development having conducted industrialization, is analyzed in the article. Strategies of the industrial potential development, on the basis of the generalized world experience, are considered, their conceptual foundation is defined, means of implementation are formed, deficiencies are identified and the possibilities of their use in Ukraine are analyzed. The following main strategic goals of public administration development of the industrial potential are: creation of a favourable industrial environment, structural and technological reorientation of the industrial potential and balancing of the spatial development. The set of instruments for their achievement is developed and possible social and environmental results are analyzed.

Key words: modernization, international experience, industrial development strategies, instruments of public administration.

УДК 330. 341.1

Станасюк Н.С.

к.е.н., доцент, докторант кафедри менеджменту та міжнародного підприємництва Національний університет «Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Розвиток промислового потенціалу впродовж останніх років характеризується негативними тенденціями. Так, частка валової доданої вартості промисловості в загальному обсязі валової доданої вартості зменшилася на 1,6%, частка середньооблікової кількості штатних працівників у промисловості до загальної кількості працівників – на 1,5%, частка капітальних інвестицій у промисловості – на 2,2%, рентабельність операційної діяльності промислових підприємств – на 3,8% (табл. 1).

Спад обсягів промислового виробництва, зниження привабливості промислового сектора економіки для працездатного населення, велика частка збиткових підприємств та зменшення обсягів інвестування вказують на доцільність вивчення світового досвіду державного управління розвитком промислового потенціалу з метою подолання негативних тенденцій, яка спостерігається сьогодні в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародна конкуренція, боротьба за вихід на світові

Таблиця 1

Основні показники розвитку промислового потенціалу в Україні

Показники	2011	2012	2013	2014	2015
Валова додана вартість промисловості в загальному обсязі валової доданої вартості,%	25,2	24,8	22,7	23,5	23,6
Частка середньооблікової кількості штатних працівників у промисловості до загальної кількості працівників,%	26,8	26,5	26,3	25,6	25,3
Частка капітальних інвестицій у промисловості,%	34,3	35,2	39,4	39,3	32,1
Рівень рентабельності операційної діяльності промислових підприємств,%	4,7	3,4	3,0	1,6	0,9

Джерело: складено за [1]

ринки привертають увагу вчених до питань державного управління розвитком промислового сектора економіки. Провідні українські вчені, зокрема О. Амоша, В. Вишневський та Л. Збаразька, як пріоритетні напрями державного управління промисловим розвитком визначають формування сприятливого інституційного середовища, підтримку розвитку організації виробництва та інноваційної інфраструктури [2, с. 13]. Про важливість інституційних змін та інноваційний вектор розвитку України наголошується також у працях [3–6]. Проте, зосередження надмірної уваги на інституційних процесах не призводить до макроекономічної стабілізації в країні, тому в контексті створення умов доцільніше говорити про формування сприятливого промислового середовища, здатною стати опорою для промислових підприємств та надати поштовх для формування та ефективного використання промислового потенціалу країни. Закріплені національні пріоритети технологічного розвитку промислового потенціалу зумовлюють необхідність його структурної переорієнтації. Як зазначає О.В. Пирог, основою технологічних змін має стати комплексна модернізація виробництва, яка базується на досягненнях науки [7, с. 251]. Зростаюча роль інтелектуальної складової в сучасному світі, насамперед, передбачає розвиток освіти та науки та налагодження їх збалансованої взаємодії із промисловими бізнес-структурами.

Значні напрацювання науковців в зазначеній сфері мають важливе науково-практичне значення. Проте мінливість зовнішнього середовища, щораз нові виклики глобалізаційного простору змішують переглядати встановлені пріоритети, зумовлюють необхідність системного дослідження важелів державного управління, опираючись на світові досвід та, враховуючи, власні помилки.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сучасних стратегічних пріоритетів розвитку промислового потенціалу з урахуванням досвіду провідних країн світу та формування системи важелів державного управління, здатних забезпечити їх досягнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова криза 2008 року, наслідками якої стало “охолодження” американської та європейської економік, спонукала світову спільноту до переосмислення стратегічних пріоритетів економічного розвитку та промислового відродження. Сьогодні розвиток промислового потенціалу розглядається як головним чинником збалансування національної економіки.

Основою формування сучасної промислової політики у провідних країнах світу є модернізація, процес здійснення якої має мати системний характер. Модернізацію промислового потенціалу слід розглядати як процес його осучаснення, збалансування розвитку з метою приведення у відповід-

ність до вимог глобалізаційної економіки. Іншими словами, проведення модернізації задає темп економічного розвитку країни. Виникнення протиріч між складовими модернізаційних процесів зумовлює появу криз, глибина яких залежить від здатності системи державного управління своєчасно реагувати на відхилення.

Як стверджував, Д. Лернер [8], основою модернізації є вивчення успішного зарубіжного досвіду. Лише ті країни, які в змозі оцінити досягнення інших можуть здійснити економічний “прорив” та підвищити рівень добробуту населення.

Виходячи із досвіду Японії, успішний економічний розвиток якої назвали “економічне диво”, зростання промислового виробництва було досягнуто шляхом поетапного запровадження двох стратегій. При цьому перша передбачала орієнтацію на виділення пріоритетних галузей (селективний відбір) та державну підтримку їх розвитку, а друга – на підтримку впровадження передового зарубіжного досвіду, що дозволило диверсифікувати промислове виробництво та досягнути галузевої збалансованості у розвитку промислового потенціалу.

Не менш цікавим є досвід Південної Кореї, яка сьогодні демонструє високі показники економічного розвитку шляхом здійснення стратегії експортно-орієнтованої індустріалізації завдяки активній взаємодії держави і бізнесу та створення сприятливого інвестиційного клімату для іноземних інвесторів. Проте негативними наслідками швидкого темпу змін стали високий рівень розшарування суспільства, зростання межі між бідними та багатими, високий рівень забруднення навколишнього природного середовища. В результаті впровадження стратегії соціальної відповідності бізнесу може забезпечити гармонійне існування промислових підприємств шляхом проведення постійного діалогу із суспільством.

Основними факторами прискореного здійснення процесу модернізації в Китаї стала послідовна реалізація двох стратегічних пріоритетів. На першому етапі уряд зосередив увагу на ресурсній стратегії розвитку, яка передбачала ефективне використання наявного потенціалу для побудови інноваційної економіки. На другому етапі основним завданням держави стало задоволення попиту на промислову продукцію на внутрішньому ринку. Соціальний характер реформ забезпечив їх високу підтримку у населення. Виникнення інших форм власності, крім державної, здійснювалося не насильницьким, а демократичним шляхом. Внаслідок цього спостерігалось зростання кількості суб’єктів господарювання з різними формами власності у не заповнених сегментах ринку. Регіонального характеру проведеним реформам надало створення вільних економічних зон для підвищення інтенсивності іноземного інвестування

в країні. Зазначимо, що сьогодні в Україні створено дванадцять вільних економічних зон, запроваджено спеціальний режим інвестиційної і інноваційної діяльності восьми технологічних парків. Основними напрямками спрямування інвестицій, передбаченими проектами, є хімічна, харчова та металургійна промисловість. Проте у зв'язку із несприятливою політичною ситуацією та воєнними діями на сході країни обсяги інвестування в їх розвиток значно знизилися.

Стратегія розвитку промислового потенціалу Великобританії базується на чотирьох цілях: підтримка технологічного розвитку галузей, які мають порівняльні переваги на світовому ринку; формування висококваліфікованого людського капіталу; розвинута банківська система зорієнтована на підтримку підприємницьких структур; провадження практики державних закупівель. Найбільш проблемною ділянкою для України є формування розвинутої системи банківського кредитування. Зазначимо, що за рівнем міцності банків у 2016 році країна посіла останнє місце серед 138 країн світу [9].

Основною метою промислової політики розвинених країн світу є формування конкурентоспроможного промислового потенціалу шляхом запровадження інновацій та захист внутрішнього ринку (Франція, Німеччина, Великобританія, США). При цьому державне стимулювання промислового розвитку здійснюється, зазвичай, шляхом застосування непрямих інструментів впливу: бюджетних, податкових, грошово-кредитних тощо.

Імплементация зарубіжного досвіду державного управління, в першу чергу, передбачає вибір стратегії, яка б забезпечила зростання промислового потенціалу та його ефективне використання. Вибір стратегії розвитку промислового потенціалу є спробою уряду країни сформулювати набір цілей, досягнення яких підвищить ефективність його використання.

За Р. Дрісколл і Дж. Берман [10], існує три основних види стратегій і політики промислового розвитку:

- промислові стратегії розвитку, які сприяють загальному економічному зростанню завдяки застосуванню ринкових економічних важелів;
- промислові стратегії розвитку, спрямовані на стимулювання індустріалізації державними зусиллями із застосуванням не прямих важелів впливу (податкова, грошово-кредитна політика, розвиток наукового потенціалу);
- промислові стратегії розвитку, які сприяють покращенню ситуації в окремих промислових секторах.

Перша стратегія буде успішною для країн з добре розвинутою ринковою економікою із стабільним макроекономічним оточенням. Проте саме переоцінювання ринкових важелів управління зумовило виникнення світової фінансової кризи через заниження функцій управління державних органів влади. Тому сьогодні більш доречно говорити про реалізацію стратегії другого типу, кінцевою метою якої є створення сприят-

Таблиця 2

Стратегії розвитку промислового потенціалу

Види стратегій	Концептуальний базис	Засоби (інструменти) реалізації	Недоліки	Можливості використання в Україні
Імпортозаміщуюча індустріалізація	Орієнтація на внутрішній ринок промислової продукції. Досягнення незалежності від зовнішніх впливів.	Застосування тарифів, обмеження імпорту промислової продукції. Активна взаємодія з приватним сектором	Обмеженість внутрішнього ринку. Ізольованість промислових підприємств	Доцільно реалізувати для тих галузей, які характеризуються низькою конкурентоспроможністю на світовому ринку
Експортно-орієнтована індустріалізація	Диверсифікація промислового виробництва. Орієнтація на експорт.	Субсидування експорту та покращення його структури. Встановлення більш жорстких стандартів до вітчизняної промислової продукції	Виникнення внутрішніх диспропорцій у розвитку промислового потенціалу	Може бути успішною для розвитку промислових виробництв, які мають порівняльні переваги на світовому ринку.
Ресурсна індустріалізація	Орієнтація на власну промислову сировину та можливості її переробки.	Бюджетно-податкові важелі. Створення зон перероблення сировини	Залежність від обсягів місцевої промислової сировини. Не може бути довготривалою	Може бути застосована в окремих регіонах, які володіють значними сировинними ресурсами
Інноваційно-орієнтована індустріалізація	Впровадження досягнень науково-технічного прогресу в практику господарювання.	Активний розвиток наукових досліджень та їх орієнтація на ринкові потреби. Високі екологічні стандарти продукції	Зниження регулюючої ролі держави	Повинна стати основою розвитку промислового потенціалу

Джерело: Складено за [11]

ливого макросередовища для розвитку промислового потенціалу шляхом застосування важелів як прямого (підтримка попиту на стратегічно важливі види промислової продукції; реалізація відповідних державних програм; цільове фінансування певних видів промислової діяльності) так і опосередкованого впливу (проведення сприятливої бюджетно-податкової, грошово-кредитної, інвестиційно-інноваційної, зовнішньоекономічної державної політики та створення відповідної нормативно-правової бази) В умовах України застосування останньої, є доцільним для розвитку оборонно-промислового та паливно-енергетичного комплексів.

У табл. 2 проаналізовано чотири основні види стратегії, що застосовувалися для розвитку промислового потенціалу світовою спільнотою.

Враховуючи досвід Китаю, імпортозаміщуюча стратегія може бути застосована на початковому етапі реформ для підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника та задоволення попиту на внутрішньому ринку. Реалізація експортноорієнтованої стратегії передбачає поступове входження країни у світовий глобалізаційний простір завдяки підвищенню стандартів якості промислової продукції та розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Здійснення ресурсної індустріалізації в Україні протягом тривалого періоду часу призвело до сировинної орієнтації розвитку промислового потенціалу, що зумовило значну просторову асиметрію промислового виробництва та його надмірну концентрацію в окремих адміністративно-територіальних одиницях. Подолати зазначені недоліки можна завдяки впровадженню інноваційно-орієнтованої стратегії, яке передбачає активну взаємодію науки та промисловості.

В рамках зазначеної стратегії держава може відігравати роль регулятора відносин між науковими установами та бізнесовими структурами. Саме інновації дозволять розвинути нові види промислової діяльності (високо- та середньотехнологічні виробництва) та перейти до формування більш вищих технологічних укладів в національній економіці.

Зазначимо, що основними галузями міжнародної спеціалізації у країнах Європейського Союзу є атомна енергетика, авіакосмічна, хімічна, автомобільна, харчова, електротехнічна, легка промисловість, машинобудування та біотехнології. Як бачимо, висока конкурентоспроможність промислового потенціалу досягається завдяки розвитку високо- та середньотехнологічних промислових виробництв. З огляду на необхідність технологічних змін, пріоритетними галузями промисловості в Україні, в середньостроковій перспективі повинні стати оборонна промисловість, машино- та приладобудування, хімічна та фармацевтична промисловість, а також переведення ресурсноємних виробництв на ресурсозберігаючі технології.

Кластерний підхід до просторового розміщення промислового потенціалу дозволить одержати синергетичний економічний ефект. Формування інноваційних промислових кластерів забезпечить вирішення проблеми асиметрії промислового розвитку країни, оскільки зменшить залежність від сировинних зон та посилить роль інтелектуальної складової.

Здійснення процесу модернізації промисловості передбачає врахування:

1. Факторного впливу – створення сприятливого промислового середовища, яке визначається сукупністю умов, які чинять позитивний вплив

Таблиця 3

Стратегічні орієнтири державного управління розвитком промислового потенціалу

Стратегічні пріоритети	Важелі державного управління	Соціальні наслідки	Екологічні наслідки
Формування сприятливого промислового середовища	Пільгове кредитування, оподаткування, формування сприятливого інвестиційного клімату, правове регулювання, розвиток науки та освіти, створення системи інформаційного забезпечення	Розвиток спеціальної освіти, забезпеченість трудовими ресурсами відповідної кваліфікації, формування престижу праці	Підвищення рівня екологічної свідомості, культивування ресурсозберігаючої поведінки
Структурно-технологічна переорієнтація промислового потенціалу	Підтримка попиту на стратегічно важливі види промислової продукції; реалізація відповідних державних галузевих програм; проведення цільового фінансування певних видів промислової діяльності	Створення нових робочих місць, інтенсифікація науково-технічних обмінів	Впровадження ресурсозберігаючих технологій, високі екологічні стандарти промислової продукції
Просторове збалансування розвитку	Ініціювання створення інноваційних промислових кластерів, технопарків тощо	Зменшення внутрішньорегіональної міграції населення, розвиток об'єктів соціальної інфраструктури	Зменшення рівня концернтрації еко-логічнонебезпечних виробництв, технологенного навантаження в окремих регіонах

Джерело: Сформовано автором

на розвиток промислового потенціалу (дають імпульс позитивним змінам). Тобто постійно слід моніторити дію факторів як внутрішнього так і зовнішнього середовища з метою не допущення негативних відхилень, своєчасного виявлення проблемних ділянок та усунення впливу дестабілізуючих факторів.

2. Галузевих пропорцій – збалансоване поєднання промислових виробництв з метою достатнього насичення внутрішнього ринку необхідної промисловою продукцією. В той же час розвиток високо- та середньотехнологічних виробництв повинен стати орієнтиром для вітчизняної економіки, забезпечуючи технологічний поступ розвитку промислового потенціалу, зростання рівня його конкурентоспроможності та вихід науковомісткої продукції на світові промислові ринки.

3. Просторової концентрації – формування територіальних утворень (драйверів розвитку промислового потенціалу), які здатні надати імпульс іншим та забезпечити позитивну динаміку розвитку.

Реалізація зазначених цілей передбачає формування набору важелів державного управління та матиме позитивні як соціальні так екологічні наслідки (табл. 3).

Гармонійне поєднання позитивного економічного результату із відповідними соціальними та екологічними наслідками сприятиме реалізації в Україні концепції загального сталого промислового розвитку (Inclusive and Sustainable Industrial Development, ISID), в основу якої покладено збалансований розвиток промисловості, суспільства та навколишнього середовища, яка визначена Лімською декларацією ЮНІДО (2013 р.).

Висновки з проведеного дослідження.

1. Стратегії промислового розвитку є основою національної економіки як розвинутих країн, так і країн, що розвиваються. Для України розвиток промислового потенціалу, в першу чергу, повинен стати дієвим механізмом відновлення національної економіки та виходу із кризи.

2. Оптимальна стратегія розвитку промислового потенціалу повинна охоплювати елементи імпортозаміщуючої, експортоорієнтованої та інноваційноорієнтованої індустріалізації. Вибір лише однієї стратегії призведе до подальшого розбалансування національної економіки та виникнення кризових явищ.

3. Сучасний стратегічний орієнтир – модернізація промисловості є типовим для перехідного етапу розвитку, основним завданням якого є фор-

мування конкурентоспроможного промислового потенціалу, здатного бути підґрунтям для економічного зростання країни.

4. Досягнення стратегічної мети, можливе за умови системної реалізації трьох цілей, а саме: формування сприятливого промислового середовища, структурно-технологічної переорієнтації промислового потенціалу та збалансування просторового розвитку.

5. Інструментами досягнення зазначених цілей є використання важелів як прямого так і опосередкованого впливу на розвиток промислового потенціалу. Результатом їх застосовування має бути досягнення фінансово-економічної стабільності в державі та висока конкурентоспроможність промислового потенціалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Відкрита статистична база Державної служби статистики України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Амоша А.И. Неоиндустриализация и новая промышленная политика Украины / А.И. Амоша, В.П. Вишневский, Л.А. Збаразская // Экономика промисловості. – 2012. – № 1–2. – С. 3–33.
3. Геец В.М. Институциональная обусловленность инновационных процессов в промышленном развитии Украины / В.М. Геец // Экономика Украины. – 2014. – № 12(629). – С. 4–19.
4. Демінський С.А. Роль інститутів у формуванні нової економіки / С.А. Демінський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 4. – С. 20–24.
5. Краус Н.М. Становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін: монографія / Н.М. Краус. – Київ: ЦУЛ, 2015. – 596 с.
6. Fedulova L. Institutional environment for innovation development of Ukrainian regions / L. Fedulova // Економіст. – 2012. – № 5. – Р. 38–42.
7. Пирог О.В. Технологічний розвиток промисловості України / О.В. Пирог // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2011. – Вип. 7(2). – С. 248–252.
8. Lerner D. The Passing of Traditional Society: Modernizing Middle East / D. Lerner. – New York: Free Press of Glencoe, 1958. – Р. 19–42.
9. The Global Competitiveness Report. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.weforum.org>.
10. Driscoll R. National Industrial Policies / R. Driscoll, J. Behrman. – Oelgeschlager: Gunn & Hain, 1984. – 259 p.
11. Patrick L. Global Value Chains and Industrial Policies / L. Patrick, J. Tijaja. Електронний ресурс. – Режим доступу: www.e15initiative.org.